

ΣΚΕΨΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ ΓΙΑ ΤΗ ΜΗ ΘΥΜΑΤΟ-ΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΝΕΩΝ*

Αγ. Τρωιάνου-Λουλά

Δρ. Νομικής

Με αφορμή μερικούς προβληματισμούς για την αποφυγή μορφών αρνητικής ανθρώπινης συμπεριφοράς διατυπώνονται κάποιες αποψεις που μπορεί να συμβάλουν σε λύσεις για το εγκληματικό φαινόμενο και σε βάρος των ανηλίκων. Κύριος στόχος του μελετήματος είναι μια διαφορετική –από τις γνωστές στην εποχή μας– θεώρηση που απηχεί μια προσπάθεια «μεταφυσικής», υπεραισθητής ερμηνευτικής κατεύθυνσης.

Εισαγωγικά

Ποιά θα πρέπει να είναι η πιο κατάλληλη μεταχείριση των νεαρών ατόμων και η δημιουργία μιας ειδικής κατάστασης γι αυτά, ώστε να μη γίνονται θύματα; Δύσκολη η απάντηση σε ένα ερώτημα γενικής μορφής, μεγάλης έκτασης και πολύπλευρης θεώρησης. Θα προσπαθήσω να δώσω στο θέμα ένα πλαίσιο όπου να εξετάζονται οι χαρακτηριστικές και γνωστές πλευρές του, επιχειρώντας όμως συγχρόνως μία προέκταση σε κάποια άλλη διάσταση, όχι ιδιαίτερα οικεία στους πολλούς¹.

Σε όλες τις φάσεις της ανθρώπινης ιστορίας υπήρχε η λήψη ιδιαίτερης φροντίδας για το παιδί και γενικότερα για το νεαρό άτομο λόγω της φυσικής του αδυναμίας που οφείλεται στην έλλειψη πληρότητας της σωματικοβιολογικής και ψυχικής διαμόρφωσής του. Προστατευτικά μέτρα για το παιδί βρίσκονται από παλιά σε νομοθετικά κείμενα, αλλά διασκορπισμένα και μεμονωμένα. Με αργό αλλά σταθερό ρυθμό διαχωρίζεται βαθμιαία η ειδική επιστημονική μελέτη του και αργότερα με την ανάπτυξη νεότερων επιστημονικών κλάδων και ειδικών ερευνών για το νεαρό άτομο, συστηματοποιείται και εδραϊώνεται (τόσο σε διεθνές όσο και εθνικό επίπεδο) η ειδική και πρωταρχικής σπουδαιότητας, προστατευτική του μέριμνα². Ήδη σε όλες τις ισχύουσες νομοθεσίες έχουν καθιερωθεί ανάλογες προστατευτικές διατάξεις για τους ανηλικούς που τοποθετούνται στο προσκήνιο των κοινωνικών ενδιαφερόντων.

Από την ποινικοεγκληματολογική άποψη αντικείμενο προστατευτικής πολιτειακής μέριμνας είναι, ως γνωστόν, τόσο ο ανήλικος δράστης όσο και ανήλικος θύμα/παθών. Σε περίπτωση που και ο δράστης “εγκλήματος” αλλά και το θύμα του βρίσκονται μέσα στα όρια της ανηλικότητας είναι αυτονόητη η λήψη προστατευτικών μέτρων και για τα δύο πρόσωπα. Επι-

* Το παραπάνω κείμενο αποτέλεσε μία από τις εισηγήσεις σε εκδήλωση της Ελληνικής Εταιρείας Θεματολογίας που πραγματοποιήθηκε στις 24 Απριλίου 1990 στην παλαιά αίθουσα/αμφιθέατρο της Ιατρικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών. Για την δημοσίευση θεωρήθηκε αναγκαία η προσθήκη υποσημειώσεων και συμπληρωματικών διευκρινίσεων αλλά με τη διατήρηση του προφορικού λόγου.

σημαίνεται ιδιαίτερα η εξατομικευμένη ποινική μεταχείριση του ανηλίκου δράστη αδικήματος με τα ειδικά μέτρα (αναμορφωτικά, θεραπευτικά και την ιδιάζουσα ποινή του σωφρονιστικού περιορισμού) την ειδική ποινική δικαιοδοτική μορφή των Δικαστηρίων Ανηλίκων και την οργανωτική λειτουργία όλων των φορέων της εφαρμογής του Δικαίου των Ανηλίκων³, με τη στενή του έννοια, καθώς και την κοινωνικοπροληπτική τους δομή.

Αν ο ανήλικος δράστης χρειάζεται ειδική προστασία, κατά μείζονα λόγο γίνεται αναγκαία η λήψη προστατευτικών μέτρων για τον ανήλικο θύμα σε περίπτωση άδικης σε βάρος του πράξης, ως αναμφισβήτητη υποχρέωση του κοινωνικού συνόλου. Και γίνεται ακόμη μεγαλύτερη αυτή η υποχρέωση για την προληπτική προστασία του προς αποφυγή θυματοποίησης του. Ενδεικτικά, μπορεί να θεωρηθούν ότι δημιουργούν κίνδυνο θυματοποίησης ανηλίκων οι παραβάσεις των σχετικών άρθρων του ποινικού μας κώδικα και συγκεκριμένα τα εγκλήματα σε βάρος ανηλίκων όπου αυτοί είναι "αντικείμενο" του εγκλήματος ή η ανηλικότητα αποτελεί το αντικείμενο στοιχείο της υπόστασής τους. Σε σειρά ποινικών διατάξεων στα οικεία άρθρα του ειδικού μέρους του Π.Κ. περιλαμβάνονται προστατευτικά μέτρα για τον ανήλικο, όπως : για την προστασία της σωματικής του ακεραιότητας, της σωματικής και ψυχικής του υγείας, της προσωπικής του ελευθερίας, της ηθικής του, τους κινδύνους των οικονομικών συναλλαγών και συμφερόντων του κ.λ.π.⁴.

Μολονότι τα αντικείμενα μελέτης της θυματολογίας⁵ είναι πολλά και διάφορα, όπως συμμετοχή και αντίδραση του θύματος, σχέσεις θύματος και θύτη, προστασία του θύματος από το νόμο, ατομική και συλλογική θυματοποίηση, θυματοποίηση από ρύπανση, από οικονομικά εγκλήματα και ακόμη από καθένα των επιμέρους εγκλημάτων που προβλέπονται στις ποινικές νομοθεσίες (ληστεία, βιασμός κ.λ.π.), εντούτοις παρουσιάζει ενδιαφέρον και η θυματοποίηση μιας κατηγορίας ατόμων με το χαρακτηριστικό σημείο ιδιαιτερότητας την ηλικία τους. Κι αυτή μας υποχρεώνει σε μία ειδική αναφορά ορισμένων χαρακτηριστικών γνωρισμάτων της νεότητας.

Γνωρίσματα της νεανικής ηλικίας

Μολονότι στις σύγχρονες κατευθύνσεις της εγκληματολογίας θεωρείται σκόπιμη η αποφυγή διαχωριστικών ορίων και η υπαγωγή των παραβατών σε κατηγορίες⁶, ωστόσο είναι χρήσιμη, για ερμηνευτικούς και τεχνικούς κυρίως λόγους, η ειδική κατάταξη των ατόμων αυτών. Στην προκειμένη περίπτωση με βάση το γενικό κριτήριο της ηλικίας, η ειδική κατηγορία των νεαρών ατόμων διακρίνεται για ορισμένα χαρακτηριστικά γνωρίσματα που μπορεί να συνοψίσει κανείς με έμφαση εκείνα που ακολουθούν κυρίως την ψυχολογική κατεύθυνση. Παρατηρούνται λοιπόν στοιχεία όπως : αστάθεια στις ενέργειες και αποφάσεις, παρορμητική διάθεση, ευερέθιστο στις αντιδράσεις, οξυθυμία, "μμητισμός" στη συμπε-

ριφορά, αδυναμία θέλησης, έλλειψη δύναμης αναστολών, επαναστατικότητα. Ψυχική ρευστότητα και ανάπτυξη υπερκριτικής και σκεπτικιστικής διάθεσης - διάσταση μεταξύ πρώιμης ενίοτε έκρηξης ερωτικής διάθεσης που εμφανίζεται επιταχυνόμενη και καθυστέρησης της ψυχικής νοητικής ωρίμανσης που εμφανίζεται επιβραδυνόμενη. Ακόμη, ποικιλία αλληλοδιαδοχικών αντιθέσεων και αντιδράσεων (π.χ.κινητικότητα, ραθυμία, ενεργητικότητα, αδράνεια), τάση αυτοανακάλυψης της (συνειδητοποίησης) προσωπικής ταυτότητας και ταυτοποίηση με "πρότυπα" συνήθως δύναμης και εξουσίας⁷. Στην αναγνωρισμένα ευαίσθητη αυτή φάση της νεανικής ηλικίας διαπιστώνονται επίσης προβλήματα που αφορούν στις οικογενειακές σχέσεις, στην επαγγελματική αποκατάσταση, στην παιδεία, στον ελεύθερο ή μη ελεύθερο χρόνο, στις ερωτικές σχέσεις των νέων, στον αθλητισμό και άλλες απασχολήσεις τους θεμιτές ή και μη θεμιτές.

Ανήλικοι Θύματα - Ενδεικτικές περιπτώσεις

Είναι γνωστά τα σχετικά για το ρόλο του θύματος⁸ στο έγκλημα και γενικά στις ανθρώπινες σχέσεις⁹, για την προστασία ειδικών κατηγοριών θυμάτων και τον προσδιορισμό των ομάδων υψηλού κινδύνου. Και ακόμη ειδικότερα για τη συμμετοχή του θύματος στο έγκλημα με τη δεκτικότητα, το τρωτό και ευάλωτο σημείο της προσωπικότητάς του που καθορίζει τις αμυντικές του δυνατότητες. Για λόγους καθαρά συμβατικούς η νομοθεσία διαχωρίζει και κατατάσσει τις περιπτώσεις ανάλογα με τους ρόλους θύτη/θύματος και παρέχει τις ρυθμίσεις της. Συχνότερα όμως στην καθημερινή πρακτική οι καταστάσεις εμπλέκονται και οι ρόλοι συγχέονται, αντιστρέφονται, εναλλάσσονται χωρίς να γίνονται σαφείς οι διαχωριστικές οριοθετήσεις. Κι αυτός ο γενικός κανόνας ισχύει βέβαια και στο Δίκαιο Ανηλίκων με την ευρύτερη έννοια. Σ'αυτό ακριβώς το σημείο θα ήθελα να παρεμβληθούν οι "υποθέσεις" τριών παιδιών από τα αρχεία του Δικαστηρίου Ανηλίκων της Αθήνας που μπορεί ίσως να φανούν ακραίες αλλά νομίζω ότι είναι για το θέμα μας ενδεικτικές και χαρακτηριστικές¹⁰.

Η πρώτη αφορά μία 15χρονη που τη συμπαραόσταση της Υπηρεσίας Επιμελητών του Δικαστηρίου Ανηλίκων τη ζήτησε με σχετική αίτησή του ο πατέρας της. Η υπόθεση απασχόλησε αρχικά το λεγόμενο "προληπτικό τομέα" των ειδικών αυτών υπηρεσιών, με βάση τον α.ν.2724/1940 περί αναμορφωτικών καταστημάτων και τη διαδικασία της διοικητικής οδού που προβλέπεται από τη νομοθεσία, με τελική την Υπουργική απόφαση.

Ως λόγοι του αιτήματος αναφέρθηκαν: η σχολική διακοπή, η άρνηση επαγγελματικής απασχόλησης, δυστροπία, φυγές από το πατρικό σπίτι, έντονη ζήλεια για τον κατά πολύ μικρότερο αδελφό της (επιχείρησε συνειδητά να τον ρίξει ...) και γενικά μία τάση αρνητικότητας για το κάθε τι, αλλά κυρίως κατηγορίες προς τον πατέρα για ασελγείς πράξεις σε βάρος της. Κατά τη διενέργεια της κοινωνικής έρευνας - εκτός από τη

συναισθηματική ανασφάλεια, απόρριψή της από τους γονείς της κ.ά. στοιχείων που διαπιστώθηκαν - αποκαλύφθηκε στη λήψη του ιστορικού ότι στην νηπιακή της ηλικία με τις οδηγίες μιας δυσειδαιμόνος γιαγιάς, την έβαζαν σε σβηστό προφανώς "φούρνο" για να ξορκίσουν τον "αδελφοδιώκτη" της (λέγεται ότι βρίσκεται μεταξύ των φρυδιών...) που πίστευαν ότι ήταν αιτία για τις συνεχείς και αποτυχημένες κυήσεις της μητέρας. Η λήψη του αναμορφωτικού μέτρου της επιμέλειας δεν φάνηκε να έχει επίδραση και με τη συνέχιση της αντιδραστικής της συμπεριφοράς (προστέθηκε και διάπραξη κλοπών ...) η κατάσταση επιδεινώθηκε και οδήγησε αναγκαστικά στην εισαγωγή της στο Ίδρυμα Αγωγής. Οι έντονες τραυματικές εμπειρίες, η έλλειψη σωστής μεταχείρισής της από τους γονείς της (χαμηλού νοητικού και μορφωτικού επιπέδου) δυσκόλεψαν την πρόβλεψη των γεγονότων που προέτρεχαν και συνέβαλλαν στην αδυναμία αντιμετώπισης.

Η δεύτερη αφορά ένα παιδί 11 χρόνων (τότε) που ήταν το πρωτόκοκο (ακολουθούσαν άλλα τρία) χήρας μητέρας, αναλφάβητης, οικονομικά αδύναμης και χαμηλού κοινωνικοπολιτισμικού επιπέδου. Η υπόθεση καταγγέλθηκε από γείτονες, μορφή αίτησης που δεν γινόταν εύκολα δεκτή από τις υπηρεσίες επιμελητών ανηλικών στον τομέα "πρόληψης". Είχαν αντιληφθεί ότι το 11χρονο αγόρι που εργαζόταν ως βοηθός ενός ανάπηρου μικροπωλητή αναψυκτικών ήταν θύμα του αποπλάνησης και ασέλγειας κατ'εξακολούθηση με την ανοχή και συνενοχή (όπως αποκαλύφθηκε αργότερα) της μητέρας του που πληρωνόταν γι'αυτό. Στην ιατροδικαστική εξέταση οι αρχικές υποψίες και ενδείξεις αποδείχθηκαν και, μετά από την επέμβαση της Υπηρεσίας επιμελητών ανηλικών, το παιδί τέθηκε υπό την επιμέλεια της Υπηρεσίας επιμελητών αφού όμως εισήχθη για λίγο στο Αναμορφωτικό Κατάστημα (Ίδρυμα Αγωγής).

Κι αυτό για να αφαιρεθεί η αστική επιμέλεια της μητέρας με βάση την ειδική διάταξη του α.ν. 2724/1940 (άρθρο 2,3) σύμφωνα με την οποία αναστέλλεται η άσκησή της (κατά τα τότε ισχύοντα) πατρικής εξουσίας μετά την είσοδο του ανηλικού στο Αναμορφωτικό Κατάστημα και κατά τη διάρκεια της παραμονής σ'αυτό. Τελικά το παιδί λόγω της τραγικής σωματικής και ψυχικής του κατάστασης οδηγήθηκε στο Ίδρυμα "Θεοτόκος" όπου του παρασχέθηκε και ψυχιατρική βοήθεια. Το αξιοπρόσεκτο στην περίπτωση του, εκτός των άλλων, ήταν η χρήση του παλαιού βέβαια νόμου του '40 που ωστόσο η ειδική διάταξή του αποδείχθηκε όχι απλώς σημαντική αλλά και χρήσιμη αφού έδωσε τη δυνατότητα απομάκρυνσης του παιδιού από την αναμφισβήτητα ακατάλληλη μητέρα του, σε πολύ πιο σύντομο χρονικό διάστημα συγκριτικά με την μακροχρόνια διαδικασία της πολιτικής δίκης.

Στην τρίτη περίπτωση έχουμε ένα 14χρονο αγόρι που λόγω των ομοφυλοφιλικών τάσεων του και των συνεχών φυγών από το σπίτι του, οι

γονείς του που είχαν δύο αγόρια και δύο κορίτσια πριν απ'αυτόν, ζήτησαν την επέμβαση της υπηρεσίας με βάση την "ηθική παρέκκλιση" και τον "ηθικό κίνδυνο" της διοικητικής διαδικασίας του προληπτικού τομέα, αφού όμως προσπάθησαν επί διετία περίπου, να τον αποτρέψουν από τις "δραστηριότητές" του με απεριόριστους βασανιστικούς τρόπους, ουσιαστικά κακοποίησης. Συγκεκριμένα τον κλείδωναν, τον έδεναν στο κρεβάτι με σχοινιά ή αλυσίδες, τον έδεσαν, του χάρασαν τα πέλματά του και έβαζαν στις πληγές αλάτι. Πίστευαν ότι με τον τρόπο αυτό θα επετύγχαναν τον "συνετισμό" του και συγχρόνως θα έσωζαν την τιμή της οικογένειας από το διασυρμό της. Συμπεραίνεται βέβαια το χαμηλό νοητικό, μορφωτικό και πολιτισμικό επίπεδο της οικογένειας.

Κατά την άσκηση του αναμορφωτικού μέτρου της επιμέλειας που ελήφθη με υπουργική απόφαση, παράλληλα με τη συνεργασία ειδικών ψυχολόγων και ψυχιάτρων, οι προσπάθειες στράφηκαν στο να κατανοήσει η οικογένεια την ιδιαιτερότητα του νέου, να επιδείξει κατανόηση και παραδοχή στην προσωπικότητά του και να την σεβαστεί όπως ήταν. Ο νέος έγινε τελικά τραβεστί και απασχόλησε όχι μόνο και τον τομέα καταστολής του Δικαστηρίου Ανηλίκων, αλλά αργότερα και τα κοινά ποινικά δικαστήρια με σωρεία αξιολογίων πράξεων.

Ερμηνευτικές θεωρήσεις

Τα παραπάνω ιστορικά/περιπτώσεις που περιγράφηκαν περιληπτικά, όπως και χιλιάδες άλλες της φανεράς εγκληματικότητας¹¹ ή του σκοτεινού αριθμού της¹² μας υποχρεώνουν να αναζητήσουμε κάποιες αιτίες και παράγοντες του εγκληματικού φαινομένου και της αντίστοιχης θυματοποίησης, καθώς επίσης και τα μέτρα για την αντιμετώπισή τους.

Μέσα στα πλαίσια των βιολογικών, ψυχολογικών, κοινωνικών και άλλων παραγόντων που η επίδρασή τους εξετάζεται συμπλεκτικά, αλληλένδετα και χωρίς διαχωρισμούς, οι ερμηνευτικές αναζητήσεις στην πορεία που ακολουθούν, με ποικιλία κατευθύνσεων ιδιαίτερα τις πρόσφατες¹³, καταλήγουν στην άποψη (που σήμερα φαίνεται να επικρατεί) της θεωρίας των πολλαπλών παραγόντων. Η συνθετική δε αυτή διαδικασία συμβάλλει στον προσδιορισμό των καθοριστικών παραγόντων της εγκληματογένεσης. Για να μην κοινοτυπήσω και μακρυγορήσω υπενθυμίζω συνοπτικά (με βάση την προσωπική μου τοποθέτηση) τις βασικές διακρίσεις των παραγόντων (όρος που σήμερα χρησιμοποιείται ευρύτερα αφού οι διατυπωμένες θεωρίες περί "αιτιών" δεν ικανοποιούν ιδιαίτερα) σε *ενδογενείς* και *εξωγενείς*. Οι πρώτοι - εσωτερικοί, δηλαδή καταβολές, γενετικοί, χρωματοσώματα, βιοχημικής σύνθεσης κ.λ.π. και οι δεύτεροι - εξωτερικοί, δηλαδή οικογένεια, αγωγή, εκπαίδευση, σχολικό, επαγγελματικό και ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον, οδηγούν με τη διαλεκτική τους σχέση στη δημιουργία του καταλλήλου εδάφους (τη συγκεκριμένη στιγμή) για την εγκληματική εκδήλωση, πέρασμα στην πράξη.

Σχετικά και με τα μέτρα αντιμετώπισης του εγκληματικού φαινομένου, οι γνωστοί ποινικοί κατασταλτικοί μηχανισμοί, χρήσιμοι μέχρι ενός ορίου, δεν επαρκούν για το “ζητούμενο”¹⁴. Οι προληπτικοί προγραμματισμοί δοκιμάζονται ακόμη σε όλες τις μορφές τους, με τη γενική και ειδική πρόληψη - βελτίωσης, εκφοβισμού, αχρήστευσης - την ποινική, την κοινωνική και την περιστασιακή/τεχνική πρόληψη¹⁵. Τόσο οι ερμηνευτικές αναζητήσεις όσο και οι προσπάθειες για την “κοινωνική άμυνα” απέναντι στην αρνητική έκφραση ανθρώπινης συμπεριφοράς, που ονομάστηκε έγκλημα, φαίνεται να οδηγούν σε αδιέξοδα. Υπάρχουν όμως πάντα δρόμοι διαφυγής. Προσανατολισμοί αναζητήσεων που κατευθύνουν προς μία πορεία διαφορετικών (των μέχρι τώρα καθιερωμένων) θεωρήσεων, δίνοντας και ενισχύοντας ελπίδες μελλοντικής ενατένισης. Ας τις προσεγγίσουμε με προσοχή και ίσως με επιφύλαξη. Κι ας σημειώσουμε ότι κάθε ερμηνεία για τον άνθρωπο, την συμπεριφορά του, τη σχέση του με τους συνανθρώπους του και με το υπάρχον σύμπαν υπόκειται σε κριτική και αμισβήτηση. Είναι όμως χρήσιμο να γίνεται κανείς δεκτικός σε κάθε άνοιγμα για νέους ορίζοντες¹⁶.

Ο άνθρωπος είναι ένα πολυδιάστατο ον. Η υπαρξιακή του οντότητα προχωρεί πέρα από το αισθητά αντιληπτό, πέρα από τα επιδερμικά του όρια. Έχει σώμα, νου και ψυχή και η λεπτομερέστερη σύστασή του είναι ένα φυσικό-υλικό σώμα, ένα ενεργειακό (αιθερικό/συγκινησιακό), ένα νοητικό, αστρικό) και ένα “ψυχικό”. Ακολουθεί η ανώτερη περιοχή του “πνεύματος” δηλαδή το κέντρο δύναμης - σημείο σύνδεσης με το ΘΕΙΟ. Αυτά τα σώματα/επίπεδα ¹⁷ είναι ταξινομημένα σε αυξανόμενη λεπτότητα ανάλογα με την ταχύτητα και τα κύματα παλμοδονήσεων που κυριαρχούν στο σύμπαν. Δηλαδή από το υλικό χαμηλό και πυκνό, σε λιγότερο υλικό και περισσότερο σαν αιθερική ενέργεια (ηλεκτρομαγνητικό πεδίο). Η ύπαρξη των ενεργειακών σωμάτων/επιπέδων δεν είναι πια θεωρία περιορισμένη στη συνειδητότητα ευαίσθητων ατόμων ή ψυχιστών ή μυστικιστών που έχουν την ικανότητα να τα (δια)βλέπουν¹⁸.

Σήμερα φυσικοί-θετικοί επιστήμονες σε όλο τον κόσμο έχουν και μηχανικά μέσα με τα οποία φωτογραφίζουν τις “αυρικές εκπορεύσεις” (αιθερικό¹⁹ σώμα) όπως λέγονται. Το σχήμα και το χρώμα αυτών των “σωμάτων-ακτινοβολιών” αλλάζει σύμφωνα με τις διάφορες συγκινήσεις και σκέψεις και ανάλογα με την κατάσταση υγείας του κάθε ατόμου. Φαίνεται λοιπόν ότι υπάρχει μία άμεση σχέση ανάμεσα στη συγκινησιακή και νοητική κατάσταση του ανθρώπου και στο μέγεθος και χρώμα του “φωτός” (ακτινοβολίας) που παρουσιάζεται γύρω από το φυσικό-υλικό σώμα. Αυτό επιτυγχάνεται και ελέγχεται με τη φωτογράφιση της μεθόδου “Κιρλιάν”²⁰.

Αυτή η αντίληψη για τα διάφορα αλληλοεπιδρώμενα, αλληλοτεμνόμενα αλληλοσυνδεόμενα, αλληλεμποδιζόμενα και επίπεδα/σώματα του ανθρώπου γίνεται όλο και περισσότερο δεκτή σε όλο τον κόσμο από εξελισσόμενα άτομα και σύντομα θα είναι “γεγονός αποδεκτό”. Ήδη στη

σύγχρονη ιατρική αναφέρεται η καταστρεπτική επίδραση και το δυσμενές αποτέλεσμα των δυνατών συγκινήσεων και της "αρνητικότητας" στο σώμα και την πρόκληση ανωμαλιών και ασθενειών. Και ακόμη είναι γνωστό το αντίθετο δηλαδή ότι με τη "θετικότητα" της σκέψης²¹ (τεχνική της νοητικής απεικόνισης), που η τεράστια δύναμή της γίνεται βαθμιαία όλο και πιο αποδεκτή, επιτυγχάνεται η άρση αυτών των δυσαρμονιών. Η νοητική-συγκινησιακή (αντί)"δράση-συναισθημα" έχει άμεση επίδραση όχι μόνο στην υγεία αλλά και γενικότερα στη συμπεριφορά. Επομένως με έλεγχο και συνεχή εκπαίδευση (χαλάρωση, θετική σκέψη) επιτυγχάνεται η συνειδητή θετικοποίηση και στη συνέχεια η μεταλλαγή της όλης νοοτροπίας και της συμπεριφοράς μας²².

Λέγεται ότι εμείς οι ίδιοι δημιουργούμε την πραγματικότητά μας με προγραμματισμούς και προκαθορισμένες πεποιθήσεις, προσκολήσεις και σκέψεις που ο σχηματισμός τους οδηγεί, συνειδητά ή μη συνειδητά, σε μηχανισμούς παραποίησης και σε περιορισμούς (π.χ. αποτυχίες) της πραγματικότητάς μας. Η αποφυγή λοιπόν προκατειλημμένων ιδεών και αρνητικών σκέψεων (ιδιαίτερα με έντονη εκπομπή προς τους άλλους) που η ακτινοβολία τους έχει δυσμενείς επιδράσεις, επιφέρει τα καλύτερα αποτελέσματα. Καθώς και η επιδίωξη της "θετικότητας"²³ ως τρόπου σκέψης και τρόπου ζωής είναι η λύση/διέξοδος και στα θέματα της συγκεκριμένης αναφοράς μας.

Υπάρχουν πολλά συγγράμματα, μελέτες και έρευνες που εξηγούν την πραγματικότητα με προσεγγίσεις στην αρχαία πνευματική αλήθεια²⁴. Μία από αυτές είναι η τελευταία άποψη του βιολόγου SHELDRAKE (στο άρθρο του "Πέρα από τα σύνορα του νου") που αναφέρεται σε μία έρευνά του που επεκτείνει τις ανακαλύψεις της γενετικής του DNA (μεταβολής, εξέλιξης, αλληλεπίδρασης με το περιβάλλον) και επισημαίνει την ύπαρξη μιας "αύλης" διασταλτικής δύναμης ονομαζόμενης "μορφογεννητικό πεδίο" που μπορεί να σχηματίσει και να μετασχηματίσει τα πάντα, σώμα, νου, χαρακτήρα, συμπεριφορά, μέσω ενός "μορφικού συντονισμού"²⁵. Μία ενδεικτική απόδειξη μεταξύ πολλών αναφορών που υπάρχουν.

Βλέπουμε ότι πέρα από τους γνωστούς βιολογικούς και ψυχολογικούς παράγοντες υπάρχουν και κάποιοι άλλοι λιγότερο γνωστοί στην πλειονότητα. Αυτοί υπάρχουν σε ένα χώρο υπεραισθητής αντίληψης, μεταφυσικό (μεταφυσική θεωρήθηκε η μη γνωστή ακόμη φυσική²⁶) υπερβατικής διάστασης που θα μπορούσε να ονομαστεί "μεταψυχολοβιολογία"²⁷. Επισημαίνεται ότι όλες οι φιλοσοφίες και οι θρησκείες αναφέρονται σε κοινά στοιχεία υπερβατικών μορφών. Η υπερβατική διάσταση υπήρξε πάντα και ήταν γνωστή σε χώρους δυσπρόσιτους για την κοινή νοητική αντίληψη και ανθρώπινη γνώση. Ανήκε από παλιά μόνο σε φιλοσοφικο-θρησκευολογικούς τομείς και αυτή η διασύνδεση θεωρήθηκε φυσική και εδέσποζε επί αιώνες. Και στις ημέρες μας ακόμη επικρατεί αυτή η άποψη που μπορεί να είναι βάσιμη. Σήμερα όμως γίνεται επιτακτική η ανάγκη α π ο σ ύ ν δ ε σ η ς των μεταφυσικών/υπερβατικών θεωρήσεων από την πα-

ραδοσιακή φιλοσοφία και τη θρησκευολογία που συνεχίζουν όμως τη μονοπώλησή τους.

Ωστόσο είναι υποχρέωση της σύγχρονης εγκληματολογίας²⁸ και της θυματολογίας, με τη διεπιστημονική τους δομή, να διεκδικήσουν αυτές τις κατευθύνσεις και να τις χρησιμοποιήσουν με τη βοήθεια και την επιβεβαίωση των θετικών/φυσικών επιστημών, αφού κοινό αντικείμενο όλων είναι ο άνθρωπος, η συμπεριφορά του και οι σχέσεις του με τους συνανθρώπους του. Ενισχύοντας τις παραπάνω απόψεις παραβλέπουμε τις θέσεις ενημερωμένων επιστημόνων υποστηρικτών αυτών των νέων, αλλά και παμπάλαιων δοξασιών και επισημαίνουμε αυτές των “κριτικών” θεωρήσεων που εκφράζουν και τη θέληση αυτονομίας από εξωτερικές υπερβατικές δυνάμεις. Και ας σταθούμε στο Γερμανό υλιστή²⁹, μεγάλο σύγχρονο διανοητή, γνήσιο διαλεκτικό, τον HORKHEIMER. Αμφισβητεί, χωρίς όμως να παραγνωρίζει (κυρίως στην όψιμη φάση του έργου του) την ύπαρξη του υπερβατικού θείου, και συνεπώς στο λόγο του τονίζει “Δεν μπορούμε να αναφερθούμε στο θεό. Μπορούμε μόνο να ενεργούμε με το αίσθημα ότι υπάρχει”. Κι ενώ προβληματίζεται και εμμένει στις επιφυλάξεις του, δεν αρνείται την παρουσία και τη δύναμη της “εσωτερικής εμπειρίας-εσωτερισμού”, και προπάντων αναγνωρίζει τη διάσταση του υπερ-λόγου δηλαδή του υπερβατικού.

Αποδεκτή η συμβολή και η σηματοδότηση του “μαρξισμού” στη σύγχρονη ανθρώπινη σκέψη. Ωστόσο η αρνητική επίδραση της συνυπαρκτής υλιστικής μονόπλευρης θεώρησής του ανέστειλε κάθε πνευματικό υπαρξιακό προβληματισμό κυρίως στους νέους. Και η έλλειψη τέτοιας μορφής αναζητήσεων δημιουργεί το δικό μας προβληματισμό. Πόσοι νέοι έχουν σήμερα υπαρξιακά ερωτήματα χρήσιμα για το σκοπό και το νόημα της ζωής τους; Ποιοί είμαστε, ποιά η πραγματική μας φύση, γιατί υπάρχει το έγκλημα. Ερωτήματα άμεσα συνδεδεμένα με την ανθρώπινη συμπεριφορά, τη φύση της, τις ανθρώπινες σχέσεις και τη νοηματική ζωή³⁰.

Συμπερασματική αναφορά

Τελειώνοντας θα προσπαθήσω να συνοψίσω ό,τι θεωρώ σημαντικό να επισημανθεί ως συμπερασματικές μου σκέψεις στο θέμα μας: Προτεραιότητα στα προληπτικά μέτρα μέριμνας των νέων, αφού και η θυματοπροληπτική πολιτική προηγείται στην προτίμηση και το ενδιαφέρον όλων των συγχρόνων επιστημόνων. Προτεραιότητα στα θέματα κοινωνικής παθολογίας που αφορούν ανηλίκους ως δράστες ή ως θύματα. Στην ιεράρχηση προστασίας αγαθών, την επισήμανση της πρωταρχικής θέσης στην ψυχική και σωματική ανέλιξη των παιδιών για την αποφυγή κάθε μορφής “κακοποίησης” τους. Παροχή σωστών “προτύπων” στους νέους που έχουν τόσο ανάγκη, με ηθικές αξίες πρωταρχικής σημασίας στην αγωγή/εκπαίδευσή τους. Κι ακόμη: Να περάσουμε στους νέους ως μηνύματα των καιρών μας τις αναζητήσεις των πνευματικών/υπερβατικών διαστάσεων με

ερεθίσματα/εναύσματα υπαρξιακών προβληματισμών. Με στόχο την "πνευματική πορεία" (με τη βαθύτερη έννοια της πνευματικότητας ως αληθινής φύσης της ανθρωπίνης ύπαρξης) το μήνυμα ότι όσο πιο εξελιγμένο πνευματικά (μ'αυτή την έννοια) είναι το άτομο τόσο λιγότερο εγκληματεί ("παραβαίνει τους κανόνες") και επομένως θυματοποιεί συνανθρώπους του όποιος ηλικίας. Επίσης την ιδέα ότι ο άνθρωπος, με την ελεύθερη θέλησή του έχει την δυνατότητα της μη αποδοχής του ρόλου "θύμα"³¹ στο φυσικό επίπεδο της ζωής, αφού επιλέγει και ρυθμίζει μόνος του (μέχρι ενός οριακού σημείου) την πραγματικότητά του. Με έμφαση στο μήνυμα στροφής προς τη λεγόμενη "μεταφυσική" (μετεπιστημονική σύγχρονη φυσική) επιβεβαιωμένη από τις θετικές επιστήμες³², παρέχεται η δυνατότητα όχι μόνο ερμηνειών, αλλά ελέγχου και επίδρασης στα συγκινησιακά επίπεδα, με κυρίαρχα τα θετικά αισθήματα³³. Για μία μεταλλαγή της συμπεριφοράς και μάλιστα της παραβατικής, με την άμεση σχέση της στη δημιουργία θυμάτων. Δεν φαίνεται σίγουρος ο ισχυρισμός ότι θα δοθούν σύντομα λύσεις σε όλα τα προβλήματα και τις δύσκολες καταστάσεις, αλλά αξίζει η προσπάθεια, κυρίως με την πίστη ότι μπορεί να δοθεί μία απάντηση σε αυτό που αναζητάμε.

Υποσημειώσεις

1. Οι σκέψεις που διατυπώνονται και οι αναφορές που γίνονται, φαίνονται ίσως χωρίς άμεση διασύνδεση με το θέμα. Έχω ωστόσο την ελπίδα, ότι η εντύπωση αυτή θα αλλάξει με την παραπέρα ανάπτυξη και τις διευκρινίσεις. Ας έχουμε πάντα υπόψη ότι η ανθρωπίνη συμπεριφορά κι όταν ακόμη παίρνει, ως εξωτερική έκφραση τη μορφή εγκλήματος, πηγάζει από τη βαθύτερη ανθρωπίνη "φύση", δηλαδή το άτομο ως συμπαγική οντότητα - τμήμα ενός σύμπαντος/όλου *Γιανάρας Χρ.*, Αλφαβητάρι της πίστης, εκδ. Δομός, Αθήνα 1988². Βλ. *Heidegger M.*, Εισαγωγή στην μεταφυσική, εκδ. Δωδώνη (μετ. εισαγωγή, επιλεγόμενα Χρ. Μαλεβίτη), Αθήνα 1973, σ. 32. επ., 109 επ. - *Jung C.G.*, Ο ανεξερεύνητος εαυτός, εκδ. Ιάμβλιχος (μετ. Θ. Σιαφάρικας) Αθήνα 1983, σ. 45 επ., 83 επ. Βλ. και *Φωτεινού Κ.*, Η παιδεία του βάθους, εκδ. Ψυχαγωγία Αθήνα 1989. Επίσης βλ. *Watson L.*, Υπερφύση, εκδ. Ωρόρα (μετ. Μ. Βερέττας) Αθήνα 1976. Βασιλείου Γ., Ορόσημα στην ατραπό, Αθήνα 1987².

2. *Ληξουριώτη Γ.*, Κοινωνικές και νομικές αντιλήψεις για το παιδί, τον πρώτο αιώνα του ελληνικού κράτους, εκδ. Δωδώνη, Αθήνα/Γιάννενα 1986 - *Παπαζαχαρίου Ι.*, Μελέται εκ του Δικαίου των ανηλίκων, Αθήνα τ.Γ 1960. σελ. 120, 122 επ. - *Τρωιάνου-Λουλά Αγλ.*, Νομοθετικές βελτιώσεις για την πληρέστερη νομική προστασία του παιδιού, Αρμενόπουλος 33 (1979) σ. 1092-1098.

3. *Σπινέλλη Κ.Δ./Τρωιάνου-Λουλά Αγλ.*, Δίκαιο ανηλίκων. Ποινικές ρυθμίσεις εγκληματολογικές προεκτάσεις, εκδ. Α. Σάκκουλα, Αθήνα/Κομοτηνή 1987. - *Φαρσεδάκης Ι.*, Παραβατικότητα και κοινωνικός έλεγχος των ανηλίκων, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη Αθήνα 1985 - *Χαΐδου Α.*, Το θεωρητικό και θεσμικό πλαίσιο του κοινωνικού ελέγχου των ανηλίκων, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1989.

4. *Κρίππας Γ.*, Η προστασία των ανηλίκων εν τω ποινικώ δικαίω, εκδ. Α. Σάκκουλα Αθήνα/Κομοτηνή 1979 - *Παπαγεωργίου Ι.*, Η κοινωνική προστασία του παιδιού εις την ελληνική νομοθεσία, εκδ. Ε.Κ.Κ.Ε. 1972. - *Σπινέλλη Καλ.*, Ελληνικό Δίκαιο Ανηλίκων

δραστών και θυμάτων. Ένας κλαδος υπό διαμορφωση, Αθήνα/Κομοτηνή 1992 σ. 155-249 - Τρωιάνου-Λουλά Αγλ., Ποινική Νομοθεσία Αηλικων, Αθήνα/Κομοτηνή 1987 σ. 553-774.

5. Ανδριανακης Εμ., Θυματολογία, Αθήνα 1972 - του ιδιου. Η θυματολογία (μία νέα θεώρηση του εγκλήματος) Νο Β 33(1985) σ.920-921 - Guy Houchon, (μετ.Γ.Νικολοπουλος), Το θυμα, συντελεστής προόδου στην εγκληματολογία, Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας, Ιουνιος 1988, σ.10-31 - Σπινελλη Κ.Δ., Έγκλημα και Θυμα, Μηνμη Ν.Χωραφά, Η.Γαφου, Κ.Γαρδικα, τ.Β Αθήνα 1986 σ.248-281 - Μαυρομματη Μαρια, Θυματα της εγκληματικότητας - Νέα θεώρηση του προβληματος, Π.Χρ.35(1985), σ.844-848.

6. Για τον κίνδυνο "χαρκτηρισμου" και το "στιγμα" της αποκλινουσας συμπεριφορας βλ.επιλεκτικά: Δασκαλάκης Η., Η εγκληματολογία της κοινωνικής αντιδρασης, Αθήνα 1985 - Σπινελλη Κ.Δ., Αηλικος εγκληματίας η νεαρος παραβατής: το προβλημα υπο το πρίσμα της θωριας της ετικετας, Π.Χρ.26(1976) σ.785-800 - Τατσος Ν., Η θωρια του χαρκτηρισμου: Ανθρωπιστικές προσεγγίσεις στην Κοινωνιολογια της αποκλινουσας συμπεριφορας, Επιθ.Κοιν.Ερευνών τ.72 1989, σ.44-74.

7. Addler A., Ανθρωπογνωσια, εκδ.Μπουκουμανη (μετ.Καμπουριδη), Αθήνα 1971 σ.177 επ. - Remplein H., Die Seelische Entwicklung des Menschen in Kinder - und jugendalter, Munchen/Basel 1966, σ.65, 280 επ., 367 επ., 401 επ., 487 επ. - Θεοδωρου Ε., Κρισιμα προβλήματα των νεων, Εκδ.Ιδρυμ.Γρηγοριαδη, Αθήνα 198 σ.24 επ. - Dreikurs Ρ., Κοινωνική ισοτιμία, εκδ.Κεδρος (μετ.Τ.Πανταζη) σ.44 επ., 77 επ., 111 επ., - Βλ.επισης Φιλια Β., Η τραγική εγκαταλειψη της νεολαίας, Αστυνομική Επιθεώρηση, Μάρτιος 1990, σ.187-188 οπου εκτός των άλλων αναφερονται και ως προβλήματα: "Η επιθετικότητα όπως προβαλλεται σαν τρόπος επιβίωσης και οδηγει στην παραγνώριση του Άλλου/συνανθρώπου αγνωώντας την άμεση σχεση και κοινή ρίζα όλων των ανθρωπων. Τα επιθετικά μηνυματα προάγουν όχι μόνο την ανταγωνιστικότητα, αλλά και την λογική της βίαιης αναμέτρησης ως αναπόφευκτης νομοτέλειας. Η ανομική αντίληψη μιας γενικευμένης παραβατικότητας και ανεκτικότητας σε κάθε μορφή ασυδοσίας οδηγει και στην αντίληψη της υπαρέξης μονο δικαιωμάτων και όχι συνδεμένων με τις αντιστοιχες υποχρεώσεις ...".

8. Σπινελλη Κ.Δ., Έγκλημα και θυμα ό.π. ιδιως σ.250,251 - Ανδριανακης Εμ., Η θυματολογία Νο Β ό.π.(υποσ.5).

9. Το θέμα ως προς τις ανθρώπινες σχεσεις απο τη σκοπια της ψυχολογίας και μεταψυχολογίας μπορεί να επεκταθει σε ερμηνείες δυσκολα κατανοητες αν δεν διευκρινιστούν. Στη σχετική λοιπόν προσπάθεια αναφορας για τη θέση θυματος-θυτη, από την οπτική αυτή γωνια εκθέτονται τα παρακατω:

Η εμφάνιση του ανθρωπου στο σχολειο/γη θεωρεται ότι γινεται με την επιλογή ενός "ρόλου" με μπροσυνειδητο σκοπο τη διδαχη του "μαθηματος" που χρειαζεται για την πορεία της πνευματικής του εξέλιξης. Πολλά από τα μαθήματα είναι σκληρά και οδυνηρά. Κάποιοι ρόλοι είναι και αυτοι του θυματος και του θυτή που συχνα εναλλασσονται, δίνοντας την ανάλογη ευκαιρια στο κάθε υποκειμενο. Σύγχρονη είναι και η δημιουργία (με τη συνθετική επιδραση των πολλαπλών παραγόντων) των "προγραμματισμών" του. Έτσι εκπεμπονται κυματα/ακτινοβολίες/δονησεις που προσελκυσουν τον αντίστοιχο ρόλο από κάποιον άλλο που εχει την αντίθετη και αντιστοιχη ανάγκη, δηλαδή τον αντίθετο προγραμματισμό. Προκαλείται αυτό που ταιριάζει στον καθένα συμφωνα με τα πιστεύω του, τους αυτοματισμους, τις πεποιθησεις του. Οι "προγραμματισμοί" είναι του τέλειου, του δυνατου, του υπευθυνου, του εκμεταλλευτή, του θυτη (για πρόκληση προσοχής, για ασφαλεια, θαυμασμο, παραδοχή κ.α) η του αδυναμου, ανίκανου, ευαισθητου, ήρωα, θυματος (για συμπαθεια, οίκτο και ίσως αγάπη). Η αναζήτηση του αντίστοιχου ρόλου καλυπτει και την ψυχολογική ανάγκη του άλλου. Ωστόσο η απόφα-

ση της απαλλαγής του ρόλου ανήκει στον καθένα που τον έχει "κρατήσει" για την επιβιώσή του (με οποιοδήποτε τρόπο έστω και οδυνηρό) σύμφωνα με τις πεποιθήσεις του/προγραμματισμούς του. Δεν υπάρχει "αδίκια" ή καταπίεση, αλλά εσωτερική/ψυχολογική ανάγκη που μπορεί, αν θέλει, να την μεταβάλει, αλλάζοντας τις πεποιθήσεις. Η μεταλλαγή επιτυγχάνεται με τη δύναμη της θετικής σκέψης που διακόπτει τη θυματοποίηση. Στόχος επομένως είναι αρχικά η αποφυγή της δημιουργίας λανθασμένων πεποιθήσεων με την πίστη ότι είναι πραγματικές (π.χ.αν ένα παιδί αισθάνθηκε σαν θύμα κακομεταχείρισης, δημιουργεί την πεποίθηση ότι "σκοπός ζωής" του είναι η τιμωρία και οι οδύνες. Αναζητάει λοιπόν υποσυνείδητα, άμεσα ή έμμεσα, πρόσωπα, γονείς, φίλους, συγγενείς, σύζυγο - που θα συμβάλλουν ως "δάσκαλοι" με τον αντίστοιχο ρόλο του θύτη, στη διατήρηση αυτής της ιδέας.) Τα γεγονότα μπορεί να συνέβηκαν αλλά από το άτομο εξαρτάται η διακοπή της επανάληψης, της διατήρησης και της συνέχειας τους. Αν δεν δεχθεί πια τον ρόλο, ή δεν ανταποκριθεί στους ερεθισμούς του θύτη/δασκάλου, ή επιλέξει άλλο ρόλο, ή πάρει σίγουρα το "μάθημά" του από το συγκεκριμένο ρόλο, παύει τελικά η αλληλένδετη αυτή σχέση. Με έλεγχο συναισθημάτων και συγκινήσεων μέσω της δύναμης του νου και της αυτογνωσίας δεν αποδέχεται κανείς μόνιμα οδυνηρούς ρόλους και συγκεκριμένα το ρόλο του θύματος. Η συγκεκριμένη απόρριψη σημαίνει επιτυχία στη "δοκιμασία" - μάθημα της ζωής. Βλ.περισσότερα *Nazemy R.*, Η Ψυχολογία της ευτυχίας, εκδ.Αρμονική Ζωή, Αθήνα, 1986, ιδιαίτερα σ.15 επ.,80 επ.,148 επ.,297 επ., 348 επ.

10. Οι "περιπτώσεις" αυτών των ανηλικών απασχόλησαν την Υπηρεσία επιμελητών (που τις χειρίστηκαν για μεγάλα χρονικά διαστήματα) και έχουν ληφθεί από τα παλιά αρχεία της υπηρεσίας του Δικαστηρίου Ανηλικών της Αθήνας.

11. Για το τεράστιο θέμα της αιτιολογίας του εγκλήματος, τις αναρίθμητες θεωρίες και τις σχετικές διδασκαλίες που δημιουργήθηκαν βλ.επιλεκτικά: *Αλεξιάδης Σ.*, Εγκληματολογία, 3η έκδ., έκδ. Σάκουλα, Θεσσαλονίκη 1989 σ.91 επ. - *Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου Α.*, Εγχειρίδιο Εγκληματολογίας, Μέρος Α, Εισαγωγικά, Αθήνα 1984, σ. 97 επ. - *Δασκαλόπουλος Ι.*, Περί της βαθύτερας φύσεως του εγκλήματος, Αθήναι (1968) - *Σπινέλλη Κ.Δ.*, Εγκληματολογία. Σύγχρονες και παλαιότερες κατευθύνσεις, έκδ. Α.Σάκουλα, Αθήνα/Κομοτηνή 1985, σ.98 επ. και 170 όπου πρβλ.πίνακα με τις σχολές και κατευθύνσεις. Βλ. και *Θεοδώρου Ε.*, ό.π.(σημ.7) σ.19 επ. - Επίσης βλ.Π.Χρ.29(1979) σ.400 για εκδήλωση της Ελληνικής Εταιρίας Εγκληματολογίας, όπου ο *Szabo D.* σε διάλεξη με τίτλο "Συγκρουόμενες θεωρίες στη σύγχρονη Εγκληματολογία", αναφέρθηκε στην κατάταξη πέντε κυρίων κατευθύνσεων (βιολογική, ψυχολογική, κοινωνιολογική μαρξιστική και ριζοσπαστική) και υπογράμμισε την πρόσφατη στροφή της εγκληματολογίας προς την βιολογική κατεύθυνση (που ήταν και η αρχή της), ιδίως στις αγγλοσαξωνικές χώρες, μετά την επί αρκετά χρόνια κυριαρχία της κοινωνιολογικής κατεύθυνσης. - Βλ.ακόμα και *Φίλια Β.*, 'Όψεις της διατήρησης και της μεταβολής του κοινωνικού συστήματος, έκδ. Νέα Σύνορα, τ.Α Αθήνα 1979, σ.26 επ., 68 επ.

12. *Δασκαλάκης Η.*, Η εγκληματολογική σημασία του σκοτεινού αριθμού της εγκληματικότητας, Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, τ.25, 1975 σελ.370. *Τσουραμάνης Χ.*, Ανάλυση εγκλημάτων, εγκληματολογική προσέγγιση, έκδ.Α.Σάκουλα Αθήνα/Κομοτηνή 1980, σ.18 επ.

13. Για τις διάφορες νέες θεωρήσεις, τις επιμέρους μεταξύ τους διαφορές και γενικότερα για την πορεία της εγκληματολογίας, βλ.ιδιαίτερα *Η.Δασκαλάκη*, Η εξέλιξη της εγκληματολογικής σκέψης, στο "Εγκλημα και Κοινωνία" 1987 τ.1, σ.3-6 - *Κουράκη Ν.*, Οι σύγχρονες προοπτικές της εγκληματολογίας, Αρμενόπουλος ΛΘ' (1985) σ.924-928 - *Ι.Φαρσεδάκη*, Ανακριτική, δικαιώματα του ανθρώπου και εγκληματογένεση, Αθήνα (εκδ.Νομ.Βιβλιοθήκη) 1984 σ.16 επ. - Ας μη λησμονείται, ο έστω αμφισβητούμενος, πολυκλαδικός χαρακτήρας της εγκληματολογίας που οδηγεί στην επισήμανση ότι κάθε

τάση ερμηνείας των αντικειμένων της (έγκλημα, εγκληματίας, θύμα, κοινωνική αντίδραση) περιγράφεται ή αναλύεται ανάλογα με την οπτική γωνία της συγκεκριμένης τάσης ή θεώρησης του επιστήμονα υποστηρικτού της. Αυτό σημαίνει ότι και στη θετικιστική της μορφή η εγκληματολογία (μολονότι τα επιχειρήματα στην περίπτωση αυτή στηρίζονται στην εμπειρική έρευνα που δύσκολα αμφισβητείται) δέχεται την επίδραση του υποκειμενισμού της "ερμηνείας". Από άλλη άποψη στην πολυφωνική και πολυδιάστατη εποχή μας, με δισταγμό και επιφύλαξη ακούγεται μία απόλυτη και μονόπλευρη θεώρηση που αποκλείει και διαγράφει οποιοσδήποτε αντίθετος - φαινομενικά ίσως - απόψεις. Θεωρώ αποτελεσματικότερο τρόπο εξελικτικής προοπτικής τη λεγόμενη "συνθετική" κατεύθυνση της εγκληματολογίας (Βλ.Κουράκη, ό.π. σ.927) που προσπαθεί να συνδυάσει και να προσεγγίσει τα όσα σημεία θεωρούνται επίμαχα μεταξύ της παραδοσιακής και "νεωτεριστικής" εγκληματολογικής σκέψης. Στην άποψη όμως αυτή προσθέτω ως προσωπική μου γνώμη, τη δυνατότητα της επέκτασής της με θέματα που αναφέρονται στη συνέχεια του παρόντος κειμένου (βλ.παρακάτω).

14. *Λαμπίρη-Δημάκη Ιω.*, Η έννοια της κρίσης, εκδ.Α.Σάκκουλα, Αθήνα/Κομοτηνή, 1989, ιδίως σ.75 επ. - *Hassemer W.*, Η έννοια της εγκληματικής συμπεριφοράς (απόδοση Η. Αναγνωστοπούλου), Ελληνική Δικαιοσύνη, τ.30ος, 1989, σ.1125-1134 - *Πανούσης Γ.*, Το "ζητούμενο" στην Εγκληματολογία, Αθήνα/Κομοτηνή 198 - *Φίλιας Β.*, Όψεις ό.π.(σημ.ΙΙ) τ.Α, σ.32 επ.

15. *Σπινέλλη Κ.Δ.*, Η γενική πρόληψη των εγκλημάτων, (Ποινικά ΙΙ), Αθήνα/Κομοτηνή 1982, σ.70 επ.

16. *Capra F.*, Το ΤΑΟ και η φυσική, εκδ.Ωρόρα (μετ.Μ.Βερέττας) Αθήνα 1982 - *Watson L.*, ό.π. (σημ.Ι) - *Αρβανίτη-Βλαβιανού Αγνή*, Βιοπολιτική - Διαστάσεις της βιολογίας, Αθήνα 1985 - *Dienach P.A.*, Η κοιλιά των ρόδων, κριτική έκδοση (μετάφραση, προσθήκες, επεξηγήσεις) - *Γ.Παπαχατζή*, Αθήνα 1979, βλ.ιδίως πρόλογο - *Τρωιάνου-Λουλά Αγλ.*, Θρησκεία και εγκληματικότητα, εκδ.Ιδρ.Γρηγοριάδη, Αθήνα 1985, σ.24 επ. - *Φωτεινού Κ.*, ό.π.(σημ.Ι).

17. Βλ.*Annie Besant*, Ο άνθρωπος και τα σώματά του, εκδ.Ιάμβλιχος (μετάφραση Θ.Σιαφαρικάς) Αθήνα 1989 - *Alder Vera*, Το άνοιγμα του τρίτου ματιού, εκδ.Δίδυμοι, Αθήνα 1986, ιδίως σ.53 επ. - Γενικότερα τα επίπεδα (σώματα) που αναφέρονται υπάγονται στα τρία πιο γνωστά, φυσικό, ψυχικό και πνευματικό. Αντίστοιχη είναι και η συμπαγική ουσία που αποτελείται από διαφορετικά στρώματα περισσότερο ή λιγότερο αιθέρια (σαν τα στρώματα της ατμόσφαιρας) και έχει διαβαθμίσεις λιγότερο ή περισσότερο πυκνές και λιγότερο ή περισσότερο αιθέριες. Βλ.σχετικά και *Aivanhov B.M.*, Η μεταφυσική διάσταση του ανθρώπου: Κέντρα και αιθέρια σώματα, εκδ.Prosreta - Του ιδίου, Η γέννηση στα διάφορα επίπεδα, εκδ.Prosreta No 209 G 1982, σ.54 επ.

18. Η διόραση είναι ευρύτερης έκταση από την κοινή όραση. Γενικά τα αισθητήρια όργανά μας είναι ελλιπή και περιορισμένης εμβέλειας στο να συλλαμβάνουν στοιχεία των κοσμικών ανωτέρων πεδίων/επιπέδων. Σχετικό είναι το θέμα της "υπερευαισθητής αντίληψης" Βλ. *Watson* ό.π.(σημ. 1) σ.95 επ., 183 επ., 269, 292 επ. - *Koestler A.*, Οι ρίζες της σύμπτωσης, εκδ.Χατζηνικολή, Αθήνα 1974, σ.ΙΙ επ., 20 επ. - Όταν ο άνθρωπος μπορεί να ενεργήσει συνειδητά στο "πνευματικό πεδίο" μπορεί τελικά να νικήσει χρόνο και χώρο που ανήκουν στο τελευταίο πεδίο (στάδιο) του σύμπαντος, δηλαδή το φυσικό πεδίο. Βλ. *Watson* ό.π. σ.309, 314 επ. - Επίσης *Νάσιουτζικ Α.*, Η βιολογία του χρόνου, εκδ.Κέδρος, Αθήνα 1974 σ.13, 201 επ. - *Hawking St.*

19. *Watson* ό.π.(σημ.Ι) σ.158, 166, 296 - *Besant A.*, ό.π.(σημ.16) - *Aivanhov* ό.π.(σημ.16) - *Ostrom J.*, Ανθρώπινη αύρα, Αθήνα 1987.

20. Για το θέμα αυτό έχουν γίνει πρόσφατα πολλές αναφορές. Βλ.ενδεικτικά *Watson* ό.π.(σημ.Ι) σ.158 επ., 174-176 - *Οστράντερ Σ/Στράντερ Λ.*, Ψυχικές ανακαλύψεις στην Ε.Σ.Σ.Δ., εκδ.Βουλούκου Αθήνα, 1967

21. Από την πλούσια διεθνή βιβλιογραφία, βλ. *Peale N.V.* Η δύναμη της θετικής σκέψης, έκδ. Πουρνάρα, Θεσσαλονίκη 1984, σ.58, 213 επ., 350 επ. - *Fox E.* Η δύναμη της δημιουργικής σκέψης, έκδ. Πύρινος Κόσμος (μετ. Δ. Κουτσούκης) Αθήνα 1990, σ.80 επ., 128 επ., 180 επ. - *Σεχεστέν Ο./Γκόουλντμαν Μπ.*, Όλο και καλύτερα (έλεγχος του νου μεθ. Σίλβα) (απόδοση Στ. Κρανάη) Αθήνα 1989. - *Germain W.*, Πως να αναπτύξετε τη μαγική δύναμη του νου σας, έκδ. Δίδυμο (μετ. Χατζηγιάννη), Αθήνα 1976.

22. Για το θέμα αυτό είναι σχετική και η θεωρία των εξαρτημένων αντανakλαστικών του Παυλάφ. Βλ. ιδίως *Φωτάκη Ν.*, Ποινή, τροποποίηση της συμπεριφοράς και κοινωνική αναπροσαρμογή, (Ποινικά 5), Αθήνα/Κομοτηνή 1980, σ.67 επ., 81 επ., 131 επ.

23. Μία από τις ερμηνείες στο ιδιαίτερα δύσκολο και δυσνόητο αυτό θέμα κοσμικο-μεταφυσικής προέλευσης είναι οι εξής: Οποιαδήποτε ακτινοβολία, (θετική ή αρνητική), εισέρχεται στην κυκλική ροή του κοσμικού ρεύματος, και κάνοντας όλη την τροχιά, επιστρέφει σε όποιον ή σε ό,τι την εξέπεμψε. Εισπράττουμε λοιπόν ανάλογα ό,τι εκπέμπουμε, θετικότητα ή αρνητικότητα. Συμπληρωματική είναι η ερμηνεία που αφορά την ενότητα των συμπαντικών όντων που έλκονται μεταξύ τους και σύμφωνα μ'αυτήν κάθε πλάσμα ταυτίζεται με τον εαυτό του και με όλα τα άλλα και όλα μαζί ως μέλη του κόσμου το συγκροτούν. Μ'άλλα λόγια με βάση το δεδομένο της συμπαντικής ενότητας υπάρχει μία κραδασμική μεταβίβαση από το μέρος/τμήμα στο σύνολο όλο· και επομένως ο κίνδυνος της δυσαρμονίας του μέρους αφορά την ολόπτητα. Βλ. *Koestler A.* ό.π. (σημ.1), σ.76 επ., καθώς και *Watson* ό.π. (σημ.1) σ.332.

24. Για τη σχέση ανάμεσα στις σύγχρονες θεωρίες της ατομικής φυσικής και στις μυστικιστικές παραδόσεις των αρχαίων θρησκειών της ανατολής βλ. εκτός άλλων *Capra* ό.π. (σημ.15). Ανάλογοι συσχετισμοί υπάρχουν και με την Πυθαγορική διδασκαλία.

25. Για την υποσυνείδητη ομαδική αλλαγή συμπεριφοράς έχει γίνει ένα πείραμα του "εκατοστού πιθήκου". Πρόκειται για τη "συλλογική συνείδηση" (μαζικό υποσυνείδητο), ίσως μία μορφή τηλεπαθητικής επικοινωνίας. Βλ. *Watson* ό.π. (σημ.1) σ.288 επ. - *Capra F.*, Η κρίσιμη καμπή, έκδ. Ωρόρα, Αθήνα 1984 σ.91 επ., 331 επ., 381 επλ - Επίσης *Najemy R.*, Ο μυστικός κύκλος της ζωής, έκδ. Αρμονική Ζωή (μετ. Σ. Παναγοπούλου) 2 έκδ., Αθήνα 1990, σ.192 επ. - *Αρβανίτη-Βλαβιανού Αγνή* ό.π. (σημ.15) - *Jung* ό.π. (σημ.1) σ.246 - *Koestler* ό.π. (σημ.17) σ.80.

26. Βλ. *Ταμπάκης Ν.*, Από τη φυσική στη μεταφυσική, έκδ. Ζαχαρόπουλου Αθήνα, 1984, σ.14 επ., 95

27. *Freud S.* Δοκίμια Μεταψυχολογίας (1915), έκδ. Καστανιώτη (μετ. Θ. Παραδέλλης), Αθήνα 1980 - *Jung C.G.*, Ψυχολογία και απόκρυφο, έκδ. Ιάμβλιχος Αθήνα 1987 - *Του ίδιου Ο* ανεξερεύνητος εαυτός, ό.π. (σημ.2).

28. Ήδη ο *De Greeff* μέσω της φρουδικής διδασκαλίας (κι όχι μόνο) έδωσε μεταφυσική διάσταση στην εγκληματολογική αναζήτηση με φιλοσοφικά μηνύματα και ερμηνείες.

29. *Horkheimer M.*, Υλισμός και Μεταφυσική, έκδ. Γρηγόρη, Αθήνα 1978 - Βλ. και *Λαμπρή-Δημάκη* ό.π. (σημ.13) σ.75 επ. - "Η μαρξιστική αντίληψη της ιστορίας και των κοινωνικών φαινομένων που ερμηνεύονται απ'αυτήν έχει αμφισβητηθεί όχι μόνο από τις κατά καιρούς αναθεωρήσεις και εξελίξεις της ιστορικής επιστήμης και της κοινωνικής έρευνας αλλά και στην ίδια την ποσοτική βάση της έχει κλονισθεί από τη θεωρία της "αβεβαιότητας" του Heisenberg". Βλ. *Περιστεράκης Σ.*, Ατομική και Πυρηνική Φυσική, έκδ. Ελλ. Επιτρ. Ατομικής Ενέργειας, Αθήνα 1969, σ. 90 - Εκτός όμως του ιστορικού υλισμού, ανασταλτική παρεμβολή στην αναζήτηση αποτελεσματικότερων ερμηνειών της ανθρώπινης συμπεριφοράς υπήρξαν, στην ιστορία, η άγνοια και οι υπερβολές φανατικών μισαλλοδόξων (π.χ. στην Ιερά Εξέταση) και νοσηρών μυστικιστών με σκοπιμότητες και ιδιοτελείες που παρερμήνευσαν, παρεξήγησαν και διέστρεψαν ακόμη τις μεταφυσικές υπερβατικές έννοιες και δοξασίες, αποπροσανατολίζοντας επί αιώνες τις "πνευμα-

τικές αλήθειες” και κατευθύνσεις. Στη σημερινή τάση αναγέννησης αυτών των θεωρησεων διαπιστώνεται η υπαρκτή διεπιστημονικής πορείας που θα καταρρίψει τα διαχωριστικά στεγανά. “... Αν ανακαλύψουμε μια ενιαία θεωρία, σύντομα θα γίνει κατανοητή από όλους. Και όλοι - φιλόσοφοι, φυσικοί, απλοί άνθρωποι - θα συμμετάσχουμε στη συζήτηση γιατί συμβαίνει να υπάρχει το Σύμπαν και εμείς. Αν βρούμε την απάντηση σ’ αυτό το ερώτημα θα έχει συντελεστεί ο τελικός αριθμός θριαμβος του ανθρώπινου νου - γιατί τότε θα έχουμε γνωρίσει το νου του ΘΕΟΥ ...” *Hawking*, ό.π.(σημ.17) σ.255.

30. “Θλιβερά υποκαταστάτα και “πρότυπα” σχηματοποιούν το νεαρό άτομο στη μορφή ενός μηδενιστικού αρνητισμού με τάση την εντύπωση μιας ζωής χωρίς νόημα και σκοπό, εφόσον δεν έχει κανένα σημείο αναφοράς σταθερό και δυνατό. Μαζί με τ’ άλλα και ο καταναλωτισμός ως δίψα απόκτησης, με την πεποίθηση ότι κάθε μέσο είναι επιτρεπτό, αποπροσανατολίζει από την αναζήτηση της αυτογνωσίας και του ουσιαστικού περιεχομένου της ζωής” *Φίλιας* ό.π. (σημ. 7) - Βλ. και *Φωτεινό*, ό.π. (σημ. 1).

31. Βλ. ανάπτυξη παραπάνω υπό σημ. 9.

32. Οι περισσότεροι φυσικοί επιστήμονες καταλήγουν στην κατάφαση μιας ανώτερης νοηματικής δύναμης και μιας συνεκτικής ουσίας - απόδειξη μιας συμπαντικής ενότητας που δημιουργεί την υποχρέωση της αμοιβαίας προστατευτικής αλληλεγγυής με την έννοια ότι η διακινδύνευση του μέρους σημαίνει κίνδυνο του (συν)όλου. Βλ. *Koestler A.*, ό.π.(σημ.17) σ.80. Η ύλη ως ενέργεια/δράση είναι δονητική διαφορισή του χωροχρόνου· κάθε τοπική αναταραχή συνταράζει ολόκληρο το σύμπαν. - Επίσης βλ. *Watson* ό.π.(σημ.1) σ.245 - 33. Με το θετικότερο από όλα τα αισθήματα, το αίσθημα αγάπης, εκλύεται μία ζωοποιός ενέργεια/πεππουσία που οδηγεί στην αναγκαία συγκράτηση του Σύμπαντος με τη δυναμη της παγκόσμιας “έλης”.